

چهره عدل مهدوی در ادعیه و زیارات امام مهدی (عج)

سید منذر حکیم

اشاره:

فرهنگ مهدویت در اسلام با فرهنگ عدالت‌خواهی و عدالت‌گستری در جهان قرین بوده و از راه‌های ادعیه و زیارت‌نامه‌ها به گسترش و تعمیق این فرهنگ و تحکیم رابطه مومنان با رهبرشان توجه شایانی شده است و بدین ترتیب به تربیت و پرورش روح عدالت‌خواهی در میان پیروان امام مهدی (عج) پرداخته و عدالت را به معنای گسترده آن در پرتو اهداف والای حکومت الهی مهدوی مطرح نموده و از تک‌بعد‌نگری و توجه یک‌سویه به عدالت و عدالت‌خواهی پرهیز شده است.

عدالت مهدوی در متون ادعیه و زیارت‌نامه‌ها چهره‌ای تابناک و امیدبخش و حرکت‌آفرین در طول تاریخ غیبت کبری داشته، و امید می‌رود که این روند بسترساز تحقق حکومت عدل جهانی امام مهدی (عج) باشد.

بخش یکم

- ۱- فرهنگ مهدوی و عدالت‌خواهی
- ۲- راه‌های گسترش و تعمیق فرهنگ مهدویت
- ۳- تربیت انسان‌ها و پرورش روح عدالت‌خواهی
- ۴- نقش دعا و زیارت در تربیت بیداردلان
- ۵- فرهنگ اهل بیت در ادعیه و زیارت‌نامه‌ها
- ۶- مهدویت و اهداف والای حکومت مهدوی در ادعیه و زیارت‌نامه‌ها

دورنمای عدالت مهدوی در ادعیه و زیارت‌نامه‌ها

بنابراین، رکن اساسی در برنامه استقرار و گسترش عدل جهانی، پرورش روح عدالت خواهی در تمامی انسان‌ها می‌باشد که این روحیه ریشه‌ای عمیق در درون داشته، اما در کنار رهبرانی عادل و عدالت خواه و عدالت پرور باید تحقق یابد از هر گونه انحراف در مسیر حق جلوگیری نمایند و انسان‌ها را با تمام وجود و شایستگی خود به قله قیام به قسط برسانند. از اینجا متوجه می‌شویم که چرا در دعا و زیارت‌نامه‌های مهدوی روی رهبری شایسته آن مصلح جهانی که تجسم عدل الهی است تاکید شده و ویژگی‌های خاص آن حضرت نشان داده شده تا توانائی‌ها و لیاقت‌های او برجسته و تحقق یافته تلقی گردد.

بخش یکم

چهره تابناک عدل مهدوی در متون اسلامی یکی از زیباترین و زیننده‌ترین تابلوهای ترسیم شده برای انسان‌های عدالت پیشه و عدالت پرور و ستم زدا و ستم ستیز بوده و خواهد بود.

در متون دینی تمام ادیان الهی و در ادبیات مکتب‌های عدالت شعار در طول تاریخ بشریت سخن از عدل جهانی و داد فراگیر بسیار آمده است.

ولی در ادبیات اسلامی و به ویژه در ادبیات اهل بیت (ع) اعم از روایات و ادعیه و صلوات و زیارات - بسیار مفصل و خواندنی و شنیدنی و خواستنی می‌باشد.

۱- فرهنگ مهدویت و فرهنگ عدالت خواهی

در ادبیات اهل بیت (ع) به پیروی از فرهنگ قرآن کریم اصل عدالت خواهی و ستم ستیزی یکی از عمده ترین اصول مورد توجه تمامی انبیا به ویژه خاتم پیامبران بوده و می‌باشد. «لیقوم الناس بالقسط» براساس «قائما بالقسط» ایزد منان و پروردگار رحمان ایده‌های کلیدی در اهداف رسالت‌های الهی بوده، و تمام برنامه‌های دینی اعم از اصول اعتقادی و اخلاقی و رفتاری و قوانین گسترده حاکم بر تمام ابعاد وجودی انسان براساس تحقق «قیام ناس به قسط» به معنای عدالت پروری بوده و نه صرف عدالت خواهی و عدالت گرائی آن هم به معنای بسیار محدود و مادی و زمینی آن.

اسلام محمد(ص) شعار عدل و عدالت خواهی را از متن آفرینش الهی به درون جامعه و عموم انسان‌ها «ناس» کشانده، و با تمام موانع و دست‌اندازهای اختیاری و عمدی ستمگران به جنگ و ستیز برخاسته تا حکومت عدل الهی را در سرتاسر جامعه بشری تحقق دهد. و اسلام عدل پرور را در تمام زمینه‌های انسانی و بشری و در تمام ابعاد وجودی انسانی مجسم نماید، و

عدالت و اعتدال واقعی و همه جانبه را لباس وجود بر تن گسترده بشریت آراسته گرداند، و انسان‌ها خود، و با تمام وجود و اختیار و آگاهی و به صورت طبیعی و منطقی و خودجوش و خودکار «قائم به قسط» گردند.

آیه شریفه قرآن فاعل یقوم را خود ناس و مردم قرار داده است که این نکته بیانگر رشد به تمام معنای کلمه مردم و ناس بوده که خود به قسط و عدالت قیام کنند و عدالت را با دست خودشان در وجود خودشان حاکم گردانند.

تمام روایات زیبایی پیامبر خاتم (ص) که درباره طاووس بهشتی و چهره زیبای فرزند دلیند محمد (ص) و خاتم اوصیای او برای جامعه اسلامی و انسانی تقدیم گشته در یک جمله بسیار نغز و جالب مهدویت و عدالت خواهی و ستم ستیز را قرین هم قرار داده و مانند یک اصل و یک کلید، تقارن عدل فراگیر و فلسفه وجودی امام مهدی (عج) را مطرح می‌نماید.

لو لم یبق من الدنیا الا یوم لطول الله ذلک الیوم حتی یخرج المهدی من
ولدی یملا الله به الارض عدلا بعد ما تملأ ظلما و جورا.

سپیده دم عدل الهی برای جامعه بشری با خروج و قیام فرزند محمد (ص)، حضرت مهدی (عج) زیبا می‌گردد و بشریت با انتظار چنین روزی بزرگ و خجسته در دریای پرتلاطم امید بزرگ و شایسته بحران‌های ستم ستیزی و ستم زدائی را پشت سر گذاشته و مقدمات لازم برای رشد واقعی و احراز شایستگی چنین آرمانی بزرگ در تلاشی خستگی ناپذیر دوران‌های ظلمت را به سوی آینده نورانی و پر فروغ را می‌شکافد تا غنچه عدل مهدوی آن‌طور که شایسته اوست بشکفتد و جهان بشریت با عدل الهی آراسته گردد.

بنابراین مهدویت مساوی عدالت خواهی و عدالت خواهی فراگیر و جهان شمول به جز در سایه حکومت امام مهدی (عج) فرزند دلیند فاطمه (س) تحقق نخواهد پذیرفت.
و از اینجا به فلسفه وجودی یک جمله نغز دیگر می‌رسیم که: جهان در انتظار عدالت و عدالت در انتظار مهدی است.

۲- راه‌های گسترش و تعمیق فرهنگ مهدویت

قرآن کریم فرهنگ عدالت خواهی و عدالت پروری و ستم ستیزی را در متن برنامه‌های خود قرار داده است.

اما این عدالت را آن‌طور که خدای انسان می‌خواهد بیان می‌کند، بلکه یگانه هدف راستین

هستی در جمله‌ای نغز بیان شده است که به طور انحصاری عدالت پیشگی و استقرار عدالت در هستی فلسفه آفرینش و به چرخش در آمدن این نظام حاکم بر هستی است.

«بالعدل قامت السموات والارض»؛ فقط با عدل است که آسمان‌ها و زمین مسیر منطقی

خود را طی می‌کنند و آراسته و استوار گردیده‌اند.

و خدای قائم به قسط در هر حال: «قائما بالقسط لاله الا هو العزيز الحكيم»^۱ عزت و

اقتدارش همراه با قیام و به قسط می‌باشد.

و برای رسیدن جامعه بشری که تک تک افراد آن در طول دوران‌های حیات بشریت همگی از همه نوع هوا و هوس عدالت سوز و عدالت ستیز برخوردار بوده و افرادی محدود به رشد و بالندگی مطلوب رسیده در حالیکه اهداف خلقت در تحقق یک عدالت گسترده و جهانی بوده، برنامه‌ای گسترده باید تدارک شود تا با تمام این هوس‌ها و آلودگی‌های طبیعی که همزاد انسان‌هاست و مانع تحقق عدالت همه جانبه و گسترده می‌باشد بجنگد و آن‌ها را رام نماید و عدالت حکومت عقل را بر ستم‌گری و ستم‌سازی هوی و هوس چیره گرداند و انسان‌ها را با آگاهی کامل خواستار عدالت و دادخواهی برتر بنماید.

تزریق آگاهی و گسترش و تعمیق آن راه‌های گوناگون و طولانی و پر حوصله می‌خواهد تا انسان‌ها بر خلاف طبع و میل اولیه خود که زاده هوی و هوس‌های همزاد خود می‌باشد بر طبع عدالت پیشگی و دادخواهی و عدالت پروری تربیت شوند.

آیات نورانی قرآن کریم، و روایات و بیانات ارزشمند پیامبر خاتم(ص) و رهنمودهای رهبران معصوم پس از پیامبر بهترین منبع و سرچشمه برای گسترش و تعمیق آگاهی و آگاهی بخشی به انسان‌ها در طول تاریخ بوده و می‌باشد.

اضافه بر سیره امامان راستین و اهل بیت پیامبر (ص) یک موتور مولد و تربیت کننده برای انسان‌ها طراحی شده و به ودیعت نهاده‌اند که دریایی از معارف در کنار امواجی از احساس و شعور و عاطفه را برای انسان‌های مستعد قرار داده‌اند تا فرهنگ مهدویت در کنار فرهنگ عدالت خواهی به سوی اهداف بلند آن پیش رود.

گسترش این دو فرهنگ و تعمیق آن دو در وجود انسان‌ها و تربیت و بازپروری انسان‌های هوس آلود به سمت عدالت خواهی و عدالت پروری در دعا‌های افتتاح، ندبه و صلوات ویژه عصر جمعه برای امام مهدی(عج) و زیارت‌نامه‌های ویژه آن حضرت در کنار پرچم

۱. عوالی اللئالی، ج ۴، ص ۱۰۴.

۲. آل عمران، ۱۸.

برافراشته امام مهدی(عج) در زیارت عاشورای حسینی که هر روز و همه وقت مطلوب و زبینه خونخواهان حسین، فاطمه و محمد و علی(ع) می‌باشد.

دعا و زیارت‌نامه‌های ویژه حضرت مهدی(عج) از رنگ و بوی ویژه‌ای در زمینه عدالت‌خواهی و عدل‌پروری و ستم‌ستیزی و ستم‌زدائی دارد که فقط با خواندن و مرور همیشگی و چشیدن آب فرات و زلال این باغچه پر میوه محمدی و مهر علوی و سوز و گداز فاطمی به ثمر می‌نشیند و تربیتی تدریجی و مستمر، رادردانی پرتوان و آگاه و پرسوز و گداز می‌سازد تا در کنار مهدی فاطمه(عج) اهداف بلند آفرینش را جامه عمل بپوشانند، و انسان‌های روی زمین خود، قیام به قسط را بر دوش قامت خود آراسته نمایند.

۳- تربیت انسان‌ها و پرورش روح عدالت‌خواهی

در نهاد هر انسانی - در منطق قرآن کریم - ریشه عدالت‌خواهی نهاده شده، و بذره‌های اساسی عدالت‌گرائی و ستم‌ستیزی پاشیده شده است.

در سوره‌های نخستین قرآن، که در مکه معظمه بر قلب پیامبر خاتم(ص) فرود آمده و در آغاز حرکت پرخروش پیامبر اسلام(ص) بر تمامی جهانیان مطرح شده، هر انسانی ساخته و پرداخته خدای عادل است. نفی او به گونه‌ای ساخته شده که به طور همسان فجور و تقوایش به او الهام شده است اعتدال و انحراف از عدالت را در درون خود به خوبی می‌بیند و می‌یابد و عدالت‌گرائی در نهاد او قرار داده شده است.

ولی گرایش همزاد به سمت فجور و انحراف نیز در وجود او تعبیه شده است تا با کمال آزادی و اختیار، راه صحیح را خود انتخاب کند. و با این انتخاب خودش را بیابد و به دست آورد، و خود انسانی شایسته و بایسته گردد.

آب‌یاری روح عدالت‌خواهی، و پرورش روحیه عدالت‌پروری توسط قوانین الهی شایسته، و رهبران الهی ستم‌ستیز و ستم‌سوز که تمام ستم‌ها را از درون خود زدوده و مسیر عدالت‌خواهی و اعتدال را درون خود طی کرده و اسوه‌هایی شایسته در مسیر عدالت‌پروری به بالندگی و رشد خود ادامه می‌دهند، انسان‌ها را در این مسیر بسیار سخت و پرسنگلاخ همراهی نموده و با الگودهی و راهنمایی و راهبری دست آنان را به دامان پر مهر عالت‌علوی و محمدی رسانده، و همان‌طور که صدای رسای علوی در گسترش داد الهی فرمود:

«من ضاق علیه العدل فالجور علیه اضيق»^۱.

تمام کسانی که از داد و عدل در تنگنا قرار می‌گیرند، ستم و ظلم بر آنان تنگتر و

۴- نقش دعا و زیارت در تربیت بیدار دلان

دعا: رابطه مستقیم انسان با خدا، جوش و خروش درونی انسان آگاه و بیدار دل با آفریننده جهان و هستی بخش تمام موجودات، نقشی ویژه در تعمیق مفاهیم و ارزش‌های یاد شده در متون ادعیه در درون انسان دعا کننده، و به جوشش درآورنده احساسات و عواطف مثبت او نسبت به خواسته‌های یاد شده که از ارزش‌های الهی و معنوی انسان برخاسته است.

زیارت: رابطه مستقیم انسان زیارت کننده با امام یا پیامبر یا راهبر و راهنمای زیارت شده، که نوعی گفت‌وگو خاضعانه و خاشعانه میان انسان و خدا و زیارت شونده می‌باشد که تعهداتی و تصمیماتی توسط انسان زیارت کننده مطرح و تثبیت می‌گردد و بدینسان ارزش‌های مطرح شده در درون انسان کاشته شده و یا تعمیق گشته و یا گسترش کمی و کیفی در جامعه پیرامون پیدا می‌کند.

با توجه به بعدهای خودجوشی و پویندگی و رازداری و خلوص و صمیمیت و الگوگرایی در دعاها و زیارت‌نامه‌های ویژه اهل بیت (ع) که سراسر نغمه، بلیغ، پرمحتوا، عمیق و برخاسته از مفاهیم و ارزش‌های قرآنی است بیشترین نقش را در تربیت انسان‌های بیدار دل می‌تواند ایفا کند.

۵- فرهنگ اهل بیت (ع) در ادعیه و زیارت‌نامه‌ها

فرهنگ اهل بیت (ع) همان فرهنگ اسلام راستین است که فرهنگ قرآن کریم با سمت و سوی نبوی در آن تجسم کامل یافته است.

جامعیت، چند بعدی بودن، الگودهی، صراحت، حقانیت و ستم ستیزی، عدالت‌گرایی و عدالت پروری، شهادت طلبی، حق محوری، ایثار و از خودگذشتگی، نصیحت و پایداری و استقامت در باطل ستیزی و حق طلبی... از شاخص‌های روشن فرهنگ اهل بیت می‌باشد که در دعاها و زیارت‌نامه‌های آنان به چشم می‌خورد.

تاکید بر الگو بودن اهل بیت رسالت و تجسم عینی ارزش‌های الهی در وجود و رفتار و کردار آنان و نیاز مبرم انسان تکامل خواه و کمال‌گرا به رهبری و زهنمودهای الهی آنان مهمترین ویژگی در ادعیه و زیارات است که نشان دهنده ناموفق بودن کلیه طرح‌ها و برنامه‌های فاقد ولایت و تولی آنان که نشانه‌ای از ولایت الهی تجسم یافته در وجود و فرهنگ و ارزش‌های آنان می‌باشد.

ع- آرمان‌های بزرگ دین در ادعیه و زیارات مهدوی

ادعیه و زیارات ویژه امام مهدی (عج)، انسان را با شخصیت والای حضرت مهدی (عج) آشنا می‌سازد.

و پیوند با او را در درود فرستادن (صلوات) و درخواست حفظ وجود این ذخیره الهی برای تحقق آرمان‌های بزرگ اسلام، از ایزد منان - خدای سبحان و پروردگار مقتدر و مهربان - خواسته می‌شود و تحکیم بخشیده می‌گردد.

آرمان‌های بزرگ دین که در سایه رهبری مهدی آل محمد(عج) و ذخیره خدا برای تمام امت‌ها تبیین می‌شود، آرمان‌های الهی و خواسته‌های برتر انسانی و ایده‌های کمال یافته‌ای است که انبیای الهی در طول تاریخ آن‌ها را مطرح و تبلیغ نموده و امید تحقق آن‌ها را در دل انسان‌های وارسته و پیشرفته و کمال‌گرا کاشته و آبیاری نموده‌اند.

رابطه عمیق شخصیت والا و بزرگ امام مهدی(عج) با اهداف بزرگ دین رابطه‌ای منطقی و تنگاتنگ بوده به گونه‌ای که تحقق آن آرمان‌های بزرگ بدون وجود این شخصیت عظیم و ذخیره شده امکان پذیر نبوده، و طول عمر و موفقیت همه جانبه امام مهدی(عج) از دغدغه‌های مهم یاران و منتظران دلباخته او می‌باشد.

وظایف منتظران نسبت به شخص امام مهدی(عج) و نسبت به آرمان‌های او، و همچنین وظایف منتظران نسبت به آراسته خود به صفات و توانمندی که آنان را برای شهادت و دلباختگی و ایثار و یاری همه جانبه او آماده می‌سازد از جمله خواسته‌های مهم و قابل توجه در این دعاها و زیارات می‌باشد.

عدالت‌خواهی و عدالت گستری و ستم ستیزی و ستم زدائی در پرتو اهداف و آرمان‌های بزرگ الهی مطرح می‌شود، و چهره عدالت از چهره‌ای مادی و محدود به چهره‌ای تابناک و همه جانبه و زیبا و شفاف درآمده، و زمینه‌های این عدالت و ابعاد و درجات آن نیز در برنامه یاران منتظر، و در فکر و ذکر بیداردلان عاشق مهدی(عج) تبلور یافته. و آنان را برای تحقق کامل ارزش‌های الهی در حکومت مهدوی آماده می‌سازد.

در سخنی کوتاه: ترویج عبودیت حق، و عبودیت همه جانبه و در تمام ابعاد زندگی و در بالاترین سطح از رشد و کمال انسانی: «یعبدوننی لایشرکون بی شینا»^۱ در حالی که به قدرت می‌رسند فقط خدا را عبادت می‌کنند و از هر گونه شرکی جامعه آنان پاکسازی می‌شود، این بزرگ‌ترین و رساترین آرمان برای یک جامعه انسانی است که عدالت شاقول و محور

اصلی آن می‌باشد که تجلیات این عدالت در تمام ابعاد زندگی خواهد بود. و این عدل فراگیر و جهانی ویژه حکومت عادلانه و عدالت پرور امام مهدی (عج) خواهد بود.

او تمام مستکبران کافر و ستمگر را خوار و ذلیل ساخته و عدل برتر را در طول و عرض (یعنی سرتاسر جهان) می‌گستراند: «وناشر العدل فی الطول والعرض»^۱.

او امام و راهبر هدایت یافته الهی است که در شعار و در عمل مورد تایید الهی بوده و زمین را از داد و قسط فراگیر می‌نماید پس از آنکه از ظلم و ستم پر می‌شود:

و اشهد أنك الامام المهدي قولا و فعلا و انت الذی تملأ الارض قسطا و عدلا بعد ما ملئت ظلما و جورا.^۲

قرآن کریم که در بردارنده نظام کامل الهی و نسخه عدل فراگیر برای جهان بشریت می‌باشد، با تحقق و تجسم او، عدل مورد انتظار انسان‌ها، و آرزوهای زیبا و والای بشریت برای جامعه انسانی تحقق می‌یابد.

به همین دلیل دعوت به کتاب خدا، و اجرای تمام فرمان‌های او اولین و آخرین خواسته مهدی گرایان و پارسایان و بیداردلان می‌باشد.

اللهم اجعله الداعی الی کتابک و القائم بدینک، استخلفه فی الارض کما استخلفت الذین من قبله، مکن له دینه الذی ارتضیته له. ابدله من بعد خوفه انما یعبدک لایشرک بک شیئا.^۳

بار الها او را دعوت کننده به کتاب خودت (قرآن) قرار ده، و او را قائم به دینت نموده، او را در تمام زمین قدرت و مکنّت و خلافت عطا فرما همانطور که به پیشینیان او قدرت بخشیدی و دین او را به اجرا درآوردی و با قدرت تمام آن را پاس بدارد. دینی که برای او انتخاب نموده‌ای، و او را به جای ترس، امنیت ببخش به گونه‌ای که تو را عبادت کند و هیچ گونه شریکی برای تو قرار ندهد.

و بدین‌سان توحید مطلق در کنار رهائی از هر گونه شرک تجسم عدل مورد انتظار امت‌ها خواهد بود.

سپس آشنا شدن به تمام ابعاد این دین حق، و رهائی از هر گونه قصور و تقصیر (هر گونه کوتاهی و کوته فکری) مورد درخواست از خدای توانا قرار می‌گیرد و رهبری امام مهدی (عج) یگانه راه رسیدن به چنین آرمانی بزرگ معرفی می‌شود:

۱. سید علی خان، فرازی از استغاثه به امام مهدی (عج) در «الکلم الطیب»، مفاتیح الجنان باب اول، فصل هشتم.

۲. همان.

۳. فرازی از دعای معروف افتتاح که در هر شب از شب‌های ماه مبارک و در شب قدر نیز خوانده می‌شود. (مفاتیح الجنان، باب دوم فصل سوم).

اللهم ما عرفتنا من الحق فحملناه و ما قصرنا عنه فبلغناه

اللهم المم به شعنا واشعب به صدعنا و ارتق به فتقنا...^۱

بار الها آنچه را که از حق به ما شناسانده‌ای توانائی بر حمل آن عطا فرما، و آنچه را ناتوانیم توانائی عطا فرما و توان فهم آن را به ما لطف فرما. بار الها به وسیله مهدی (عج) ما را از تفرقه و پراکندگی درآور. و دل‌های شکسته ما را و شکستگی‌های جامعه ما را التیام بخش و خلاءها و آسیب‌ها را بزد...

انتظار ظهور امام مهدی (عج) در حقیقت انتظار ظهور حق بر دست اوست، همانطور که در زیارت امام مهدی (عج) آمده است.

عجل الله لك ما وعدك من النصر و ظهور الأمر... و انتظر ظهورك و ظهور الحق على يدك.^۲

ای مهدی حجت خدا در زمین او و نور خدا در میان خلق او. خداوند عملی شدن وعده‌هایی از پیروزی و قدرت که به تو داده، هر چه زودتر تحقق بخشد... و من در انتظار ظهور تو و ظهور حق بر دستان تو به سر می‌برم.

و در فرازی از صلوات روایت شده از امام مهدی (عج) برای روز جمعه که به ابوالحسن ضراب رسانده شده بود این چنین می‌خوانیم:

اللهم نور بنوره كل ظلمة... واقصم به كل جبار... و اهلك بعد جور كل جائر...^۳

بار الها با نور مهدی (عج) هرگونه تاریکی را در این جهان - و جامعه بشری - روشن و نورانی بنما... و کمر هر ستمگر و جباری را بشکن... و با عدل و داد او ستم هر ستمگری را ریشه کن فرما.

۱. همان.

۲. فرازی از زیارت روز جمعه ویژه امام مهدی (عج). (مفاتیح الجنان باب اول فصل چهارم).

۳. فرازی از صلوات ویژه عصر جمعه، (مفاتیح الجنان، باب اول فصل چهارم).